

Лекція 10. Проблеми гендерної рівності в сучасному спорті.

Жінки у спорті. Завдання жіночого спорту. Особливості включення жінок до олімпійського руху. Історія формування жіночої програми Олімпійських ігор. Участь жінок у керівних органах міжнародної олімпійської системи. Видатні жінки в українському спорті.

«Жінка – берегиня домашнього вогнища» звучить дуже красиво! Але не тоді, коли її роль зводиться до обов'язків обслуги: прання, куховарство, виховання дітей тощо. Активна життєва позиція, зацікавленість жінок в освіті, заняттях спортом прослідковується в багатьох історичних документах і спогадах сучасників. Чого тільки варті амазонки?!

Історія відносин жінок і спорту починається ще з античних часів – Олімпійських ігор, які відбувалися на честь бога грому й блискавок Зевса в давньогрецькій Олімпії. Учасниками Ігор були виключно чоловіки грецького походження, вільнонароджені і законослухняні і змагалися вони без одягу. Лише одна жінка мала доступ на священну арену - жриця храму богині Деметри, всім іншим жінкам вхід на олімпійський стадіон під час змагань було категорично заборонено, а за порушення карали стратою.

Найвідоміший випадок помилування за такої «злочин» стався з жінкою на ім'я Калліпатеїра - доньки Діагора, сестри, жінки, тітки та матері олімпійських чемпіонів (члени родини взяли участь у двадцяти Іграх і завоювали дев'ять олімпійських вінків). Калліпатеїра прагнула стати свідком успіхів свого сина – боксера Пейседора на олімпійських змаганнях. Вона проникла на місце глядачів, перевдягнувшись тренером. Після перемоги сина щаслива мати, забувши про все, вибігла на стадіон, щоб привітати його. Тоді і розкрилась її таємниця. Враховуючи заслуги її родини, судді не покарали честолюбну матір. Водночас, щоб запобігти подібним випадкам у майбутньому, судді ухвалили, що спортсмени, тренери та глядачі будуть з'являтися на Ігри оголеними.

Проте одна жінка-переможниця Олімпійських ігор того часу все ж була, більш того, в Олімпії їй було споруджено пам'ятник. Мова йде про Кініску - доньку спартанського царя Агесилая, власницю коней в колісниці-переможниці. За існуючими правилами переможцями кінних перегонів оголошувалися не жокеї, а власники коней. Мало того, на наступних Іграх Кініска захистила титул чемпіонки, знову підготувавши найпрудкіших коней. За однією з версій, королівська сім'я заохочувала принцесу займатися спортом, щоб принизити противників, показавши, що їх здатна переплюнути «навіть» жінка, за іншою — щоб, навпаки, продемонструвати силу жінок Спарти, які так само були фізично активні, зокрема займалися бойовими мистецтвами.

Одними з перших жіночих змагань є так звані Герейські ігри - стародавнє грецьке свято, на якому молоді дівчата змагалися у бігу на честь богині Гери. Правилами визначався лише один вид змагань - біг на стадіоні, який був на шосту частину коротшим, ніж еквівалент чоловічої гонки, а учасницями могли бути лише незаміжні молоді жінки у трьох вікових

категоріях. Ці змагання не здобули великої популярності, і відомо про них зовсім мало, але вони дозволяли жінкам публічно проявляти спортивні вміння та в разі перемоги отримувати лавровий вінок, як і олімпійці.

За всю історію античних Олімпійських ігор, а це майже 12 століть (!) двері олімпійських стадіонів для жінок так і не відчинилися...

Навіть відродження Олімпійських ігор в Афінах у 1896 року відбулося тільки з чоловічою програмою, на чому наполягав автор принципу сучасних Олімпійських ігор «Головне — не перемога, а участь!» й засновник Міжнародного олімпійського комітету (МОК) француз П'єр де Кубертен.

При всій повазі до величезної роботи барона щодо популяризації спорту і його постулатів, що спортом мають займатися абсолютно всі — незалежно від статі, віку, походження й кольору шкіри, його ідея рівності закінчувалася там, де починалися серйозні змагання й захоплення видами спорту, які йому (і багатьом його сучасникам та сучасницям) здавалися «непристойними» для леді. «Неестетичні» пози, деяка оголеність, прилюдна спітнілість жінок-спортсменок під час літніх Ігор не давала спокою батьку нового олімпійського руху. На його переконання, досягнення жінки вимірювалися в «кількості і якості» її дітей, і замість гонити за особистими звитягами вона мала б пишатися результатами своїх синів. Її роль у змаганнях мала обмежуватися нагородженням переможців та оплесками з трибун (ну, хоч сюди вже пускали).

Але й перші сучасні Ігри не обійшлися без жінок. В супереч відмові у реєстрації на основний забіг 40-кілометрового марафону гречанка Стамата Ревіті наступного за забігом дня подолала ту саму дистанцію (хіба що фінішувала поза стадіоном «Панатінаїкос», на який її не пустили) за 5,5 годин за ствердженнями свідків. Скидаючи взуття, яке розвалилося під час бігу, вона зауважила, що зупинялася в кількох магазинах, «інакше фінішувала б менш ніж за три години», в той час як переможний результат грека Спиридона Луїса становив 2:58:50.

Олімпійські ігри 1900 року в Парижі відзначилися тим, що, не зважаючи на категоричність щодо участі в них жінок і впливовість П'єра де Кубертена, жінки вперше змогли офіційно взяти участь у змаганнях. Франція, як організатор Ігор, на свій розсуд додала до програми жіночі турніри з тенісу й гольфу та дозволила змішані види.

Таким чином Париж прийняв 22 спортсменки (з 997 осіб загалом). Першою олімпійською чемпіонкою стала швейцарська графиня Елен де Пурталє. Екіпаж яхти «Леріна» у складі Елен, її чоловіка Ермана й племінника Бернара переміг у змаганнях з вітрильного спорту.

Дебютне ж особисте золото виборола британська тенісистка Шарлотта Купер, яка на той момент була вже триразовою чемпіонкою Вімблду. До індивідуальної перемоги Купер додала ще й олімпійський титул у міксті (змішаній парі) з Реджинальдом Догерті.

Несподівано для себе олімпійською чемпіонкою 1900 року стала американська гольфістка Маргарет Еббот – окремі змагання (гольф, зокрема) не рекламувалися організаторами як частина Ігор, а учасники вважали, що грають у пересічному місцевому турнірі.

Враховуючи інтерес до змагань за участю жінок, шанс потрапити до програми Олімпійських ігор мали головним чином ті види спорту, якими займалися переважно заможні спортсменки, або ті, що мали з ними зв'язок, тобто так звані елітні види спорту. Ризик викликати «дискомфорт» у людей, солідарних із Кубертеном, і здатися комусь вульгарними зменшувало і їхнє вбрання, яке не дуже відрізнялося від повсякденного і не потребувало «надмірного» оголення. Дискомфорт самих спортсменок, певна річ, не враховувався: жінки виступали в довгих сукнях, які обмежували рухи й покривали майже все тіло.

На наступну Олімпіаду 1904 року у американському Сент-Луїсі допустили лише шістьох спортсменок у стрільбі з луку. Та слід віддати США належне хоча б за сміливість організувати як демонстраційну дисципліну (поширена практика для тестування на олімпійському майданчику виду спорту на вибір країни-хазяйки Ігор) жіночий бокс у той час, коли чоловічий лише дебютував в основній програмі. Але було заявлено про великі ризики для жіночого здоров'я в різних єдиноборствах і боксерки більше не з'являлися на ОІ аж до 2012 року.

В наступних Ігорах кількість учасниць поступово зростала. Це можна пояснити зростанням активності першої хвилі феміністичних рухів, та й підвищенням престижу й популярності самих змагань, які приваблювали більше уваги в суспільстві та бажання долучитися до спортсменів(ок).

Розширення прав жінок і їхнього доступу до різноманітних сфер діяльності, де вони могли заробляти й реалізовуватися більш незалежно, ніж раніше, та навіть нові тенденції в розвитку моди в бік більшої практичності в перші десятиліття ХХ сторіччя викликали позитивні зміни і в спорті.

Особливо активно ці зміни творила французька спортивна діячка Еліс Мілліат, яка сама захоплювалася веслуванням, плаванням і хокеєм, а ще зібрала жіночу футбольну команду. Мілліат подала ідею залучити до олімпійського спорту якомога більше жінок і 1917 року стала співзасновницею Жіночої спортивної федерації Франції, а згодом аналогічної міжнародної федерації. Активістка підтримувала французький рух суфражисток, бо була переконана, що надання жінкам права голосу примусить нарешті враховувати потреби жінок і жіночого спорту, для якого в її країні бракувало майданчиків.

Саме Еліс 1921 року організувала перші в історії суто жіночі міжнародні змагання в Монте-Карло і назвала їх Жіночою Олімпіадою. Ігноруючи наполягання Мілліат, Олімпійський комітет, який знову взяв на себе розробку програми Ігор, і Міжнародна асоціація легкоатлетичних федерацій (ІААФ) вперто відмовлялися додавати жіночу легку атлетику, тож не залишалося іншого вибору, крім як запустити Герейські ігри 2.0.

П'єр де Кубертен вважав такого роду «жіночі напів-Олімпіади непрактичними, нецікавими, незграбними й непристойними». Тимчасом новий турнір привернув увагу сотні спортсменок із п'яти країн — Франції, Італії, Швейцарії, Великої Британії та Норвегії. Уже наступного року кількість учасниць зросла втричі.

І хоча основні види програми Жіночої Олімпіади — це були дисципліни легкої атлетики, учасниці змагалися також у гімнастиці, велоспорті, баскетболі, нетболі (споріднений із баскетболом вид спорту) та пушболі (щось на зразок гандболу, тільки з гігантським м'ячем). На зло скептикам Жіноча Олімпіада відбувалася чотири роки поспіль, а її сестринські Жіночі світові ігри (не плутати із сучасними Світовими іграми), які більше імітували формат Олімпійських ігор і проходили раз на чотири роки, проіснували до 1934-го, збираючи до 60 тисяч глядачів.

У 1920-ті роки, завдяки неабияким зусиллям Еліс Мілліат та діяльності заснованої нею Міжнародної жіночої спортивної федерації, упередженість МОК щодо участі жінок в Олімпійських іграх почала слабшати. Саме в цей час очільник МОК П'єр де Кубертен, який продовжував відстоювати чоловічі інтереси, пішов на пенсію, і в МОК уже не було єдиної позиції щодо участі жінок в Олімпійських іграх, більшість членів МОК проголосувала за те, щоб дозволити жінкам брати участь у змаганнях із тенісу, плавання, а пізніше і з легкої атлетики. На ці рішення також вплинула хвиля емансипаційних рухів, відома як “перша хвиля фемінізму”, що охопила Європу та Північну Америку на початку ХХ століття.

На Олімпіаді 1928 року в Амстердамі жіноча легка атлетика таки дебютувала, але обмежувалася п'ятьма видами, тоді як чоловіки мали 22. Таке рішення обурило Еліс, а британська збірна навіть вирішила бойкотувати змагання. Після цієї Олімпіади біг на 800 м зник із жіночої програми аж до 1960 року. У «Нью-Йорк Таймс» писали, що «навіть ця дистанція — надто складний виклик для жіночої сили».

1948 року жінки мали дев'ять легкоатлетичних дисциплін — лише на три більше. Нині ж єдиний вид, у якому жінки не беруть участі, — ходьба на 50 км.

Ігри 1948 року в Лондоні запам'яталися й тим, що тут уперше олімпійське золото завоювала темношкіра спортсменка. Американка Еліс Коучмен перевершила всіх у стрибках у висоту. Але на Батьківщині не могла тренуватися разом із білими атлетками, а мер міста відмовився тиснути їй руку після святкового параду на її честь. Надалі кількість афроамериканок у збірній Штатів з легкої атлетики стала зростати, а зовсім скоро вони вже формували більшість команди.

Попри, здавалося б, значний прогрес жінок у спорті, регулярні нові рекорди в усіх дисциплінах, їхня участь в Олімпійських іграх залишалась мізерною: аж до 1952-го року жінки не становили й десятої частини тих, хто виступали на Олімпіаді.

З урахуванням впливу історичних факторів можна виділити чотири етапи формування спортивної програми Олімпійських ігор. I етап датується 1896 – 1912 рр., II етап – 1920 – 1948 рр., III етап – 1952 – 1980 рр. і IV – з 1980 р. і до сьогоднішнього дня (Платонов, Бубка, & Булатова, 2009). Спортивні ігри як олімпійські види спорту були представлені в програмі на всіх чотирьох етапах. В ігрових видах, починаючи з 1900 року, за винятком періоду з 1928 року по 1960 рік, змагалися і чоловіки, і жінки.

На сьогоднішній день в олімпійській програмі у всіх видах спорту, що відносяться до групи спортивних ігор присутні представниці прекрасної статі. Але так було не завжди. В програмі теперішніх Ігор, Олімпіад, спортивними іграми є бадмінтон, баскетбол, водне поло, волейбол, пляжний волейбол, гандбол, гольф, настільний теніс, регбі, теніс, футбол, хокей на траві, бейсбол і софтбол; в програмі Олімпійських зимових ігор – керлінг і хокей на льоду.

Якщо проаналізувати формування жіночої олімпійської програми з ігрових видів спорту, то можна зробити висновок, що змагання жінок у спортивних іграх були представлені на всіх чотирьох етапах формування спортивної програми Олімпійських ігор.

На п'яти Олімпійських іграх першого етапу жінки грали у теніс і гольф у 1900 році, а у 1908 і 1912рр. тільки у теніс. Тоді як чоловіча програма спортивних ігор складалася з 14 видів: водного поло, гольфу, регбі, тенісу, футболу, хокею на траві, баської пелоті, же-де-помі, крикету, крокету, лякроссі, поло, роккі і рекетсі. Тобто відносно чоловічої програми у спортивних іграх, жіноча – складала лише 14%.

Взагалі по кількості учасників олімпійських змагань з ігрових видів спорту відсоткове співвідношення чоловіків і жінок на I етапі формування спортивної програми Олімпійських ігор склало 94% чоловіків і 6% жінок.

Другий етап формування спортивної програми Олімпійських ігор датується 1920-1948 рр. За цей період було проведено шість Ігор Олімпіад і п'ять Олімпійських зимових ігор. На Іграх Олімпіад жінки змагалися тільки у тенісі в 1920 році (Ігри VII Олімпіади в Антверпені) і в 1924 році (Ігри VIII Олімпіади в Парижі). Потім теніс виключили із олімпійської програми, і жінки в спортивних іграх припинили змагатися аж до 1964 року. Чоловіки на цьому етапі на Іграх Олімпіад змагалися у 8 спортивних іграх: водному поло, регбі, тенісі, футболі, хокеї на траві, поло, баскетболі і гандболі. У 1920 році до програми Ігор Олімпіад у чоловічих змаганнях входив хокей на льоду. З 1924 року почали проводитися Олімпійські зимові ігри. І хокей на льоду увійшов до їх програми. Це була єдина спортивна гра в програмі Олімпійських зимових ігор, і в неї грали тільки чоловіки (до 1998 року).

На II етапі формування олімпійської програми у спортивних іграх на Іграх Олімпіад жіноча програма складала 12,5% відносно програми чоловіків.

Взагалі відсоткове співвідношення чоловіків і жінок, які брали участь у змаганнях на Іграх Олімпіад з 1924 року по 1948 рік в ігрових видах спорту становить 96% спортсменів і 4% спортсменок. Що стосується Олімпійських зимових ігор, то в спортивних іграх в цей період змагалися виключно чоловіки (100%).

Третій етап формування спортивної програми Олімпійських ігор – 1952-1980 роки. За цей час відбулося вісім Ігор Олімпіад і вісім Олімпійських зимових ігор. І тільки в 1964 році, коли до програми літніх ОІ вперше було включено волейбол, жінки прийняли в них участь. Тільки у волейболі жінки змагалися ще на двох наступних Олімпіадах. У 1976 році жіноча олімпійська програма доповнюється гандболом. У 1980 році (Ігри XXII Олімпіади у Москві) в жіночу програму додають ще змагання з баскетболу і хокею на траві.

Таким чином відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок, що змагалися в спортивних іграх на III етапі, можна констатувати: XV, XVI і XVII Олімпіадах було 100% на користь чоловіків, XVIII Олімпіада – 93% на 7% відповідно, XIX – 92% на 8%, XX – 93% на 7%, XXI - 84% на 16%, XXII - 73% на 27%. Тобто кількість спортсменок, які приймали участь в олімпійських змаганнях в ігрових видах спорту з 1952 року до 1980 рік збільшилося на 27%. Загальне співвідношення спортсменів і спортсменок, що змагалися в спортивних іграх на III етапі формування олімпійської програми склало 90%:10% на користь чоловіків. Жінки за цей час суттєво розширили для себе олімпійську програму. І на 1980 рік вона складалася із чотирьох спортивних ігор: волейболу, гандболу, баскетболу і хокею на траві.

Проаналізувавши кількість спортсменів і спортсменок, які змагалися в ігрових видах спорту з 1952 по 1980 роки, можна зробити висновок, що кількість чоловіків була вище ніж жінок, але поступово жінки збільшували свою присутність в олімпійських змаганнях. У хокеї на траві співвідношення чоловіків і жінок відразу було майже рівним, спортсменів лише на 2% було більше чим спортсменок.

На Олімпійських зимових іграх ситуація в порівнянні з II етапом формування спортивної програми не змінилася. Чоловіки змагалися в хокеї на льоду, а для жінок ще не існувало олімпійської зимової гри.

Четвертий етап формування спортивної програми Олімпійських ігор характеризується швидкими темпами розширенням жіночої олімпійської програми. На цьому етапі жінки опанували всі спортивні ігри, і навіть ті, які вважалися суто чоловічими. На сьогодні в програмі Олімпійських ігор немає такої спортивної гри, в якій би не змагалися жінки. Виключенням є бейсбол, але йому є жіноча альтернатива софтбол. (Бейсбол з 1992 року, а софтбол з 1996 року по 2008 рік мали олімпійську прописку, але потім були виключені із олімпійської програми. В 2020 році на Іграх XXXII Олімпіади в Токіо вони знову представлені в програмі олімпійських змагань). Жіноча програма Ігор Олімпіад розширилася ще за рахунок футболу в 1996 році і водного поло в 2000 році.

До програми Олімпійських зимових ігор вперше у 1998 році увійшли чоловічі і жіночі змагання з керлінгу. У тому ж році жінки розпочали змагатися в хокеї на льоду. Таким чином, спортивна програма Ігор Олімпіад на сьогоднішній день нараховує і у чоловіків, і у жінок по 13 ігрових видів спорту, а програма Олімпійських зимових ігор – по 2.

На четвертому етапі формування олімпійської програми на Іграх Олімпіад кількість видів спорту у чоловіків і жінок зрівнялася в 2000 році. Тоді, на Іграх XXVII Олімпіади в Сідней і чоловіки, і жінки змагалися в 11 спортивних іграх.

На двох наступних Іграх Олімпіад в Афінах і в Пекіні теж і у спортсменів, і у спортсменок в олімпійській програмі було по 11 ігрових видів спорту. В 2012 році в Лондоні їх стало 10, а в 2016 році в Ріо-де-Жанейро – 12. В Токіо в 2020 році і жінки, і чоловіки змагалися в 13 спортивних іграх. В кожних наступних Іграх Олімпіад загальна кількість жінок, які брали участь в

турнірах з ігрових видів спорту збільшувалася. Так, на початку етапу їх було 25%, а у 2016 році вже 48%. Тобто за вісім Ігор Олімпіад їх кількість збільшилася на 23%. В 2016 році на Іграх XXXI Олімпіади відсоткове співвідношення чоловіків і жінок в ігрових видах спорту стало майже рівним: 52% : 48%. На Олімпійських зимових іграх жінки поступово збільшують свою присутність на олімпійських турнірах, але їх співвідношення на 2018 р. складає 59% чоловіків і 41% жінок. Рекомендації МОК, щодо «сприяння рівності статей» на олімпійських змаганнях в спортивних іграх майже виконано.

Загальне відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок, які брали участь у змаганнях з ігрових видів спорту на Іграх Олімпіад на четвертому етапі формування олімпійської програми становить 58% чоловіків і 42% жінок, а на Олімпійських зимових іграх – 71% чоловіків і 29% жінок.

Жіноча олімпійська програма зазнала кардинальних змін і стала такою як у чоловіків на четвертому етапі. На формування жіночої спортивної програми Олімпійських ігор сьогодні вплив мають наступні фактори: позиція МОК і діяльність різних міжнародних організацій, позитивне відношення до жіночого спорту на державному рівні в багатьох країнах, боротьба жінок за рівноправність у всіх сферах суспільного життя, в тому числі і в спорті, популярність жіночих змагань в різних видах спорту, рівень розвитку жіночого спорту і його розповсюдження в світі та інші.

«Через тернії до зірок» або «І знову в бій, нам спокій тільки сниться» - так можна сформулювати життєвий шлях спортсменок. Перешкоди, з якими стикаються жінки, які займаються спортом сьогодні, можуть включати обмежену кількість професійних можливостей для них, які пов'язані з нижчою ніж у чоловіків-спортсменів оплатою праці (гонорарів), обмеженим висвітленням у ЗМІ в спортивній індустрії та травмами, пов'язаними зі статтю, сексуальними домаганнями тощо.

Першопричиною таких явищ є вплив гендерних стереотипів. На ідеальний стереотипний образ чоловіка і жінки в культурі впливають, в свою чергу, історичний досвід, менталітет етносу, релігія, рівень цивілізованості суспільства. Гендерні стереотипи – сформовані в культурі узагальнені уявлення (переконання) про те, як повинні поводитися чоловіки і жінки, про те, що очікує від них суспільство. Основні гендерні стереотипи – це стереотипи маскулінності і фемінності. Гендерні стереотипи є стійкими для певного суспільства і певної історичної епохи. Галузь гендерних відносин завжди була підпорядкована стереотипам і далеко не безневинним. На них століттями трималася чоловіча влада і домінування. Так чоловікам і жінкам приписуються цілком певні психологічні якості і властивості особистості, нав'язуються різні типи темпераментів і стилів поведінки. Типово жіночими якостями визнаються пасивність, нерішучість, залежність, відсутність логічного мислення, артистизм, емоційність, грація, які корисні у фігурному катанні, синхронному плаванні, гімнастиці та ін. Серед видів спорту, небезпечних для жінок, називають ті, які найбільшою мірою вимагають маскулінних рис і поведінки: бокс, важка атлетика, боротьба, стрибки на

лижах з трампліну та ін. Сенс фемінізму як широкого громадського руху перш за все полягав в боротьбі з впливом застарілих гендерних стереотипів.

XX ст. зламало багато стереотипів, які регулювали гендерні відносини в суспільстві. Як підкреслюють дослідники, суспільство вже прийшло до розуміння того, що жорсткі гендерні стереотипи мають негативний вплив як на чоловіків, так і на жінок, перешкоджаючи розвитку вільної гармонійної особистості, обмежуючи реалізацію потенційних можливостей індивіда певними рамками. Сьогодні людство прагне виробити стратегію гендерної рівності, забезпечити перемогу бархатних відносин, що веде до появи нових стереотипів, поки що в більшості випадків сприймаються позитивно.

Фізичній культурі і спорту на рубежі XX-XXI ст. належить одна з першорядних ролей в зміні гендерних відносин, тому що наочно змінюються стереотипні уявлення про участь чоловіків і жінок у житті. У минулому хлопчиків більше заохочували займатися спортом, ніж дівчаток. Батьки (зазвичай чоловіки) спонукають їх дивитися ігри по телебаченню, грати в футбол чи баскетбол. Не тільки заняття спортом, а й перегляд спортивних передач по телебаченню в наші дні став частиною чоловічої ролі. Відсутність інтересу до спорту ставить під сумнів маскуліність, мужність хлопчика, юнака.

Дівчат в минулому часто переконували, що спорт – це не жіноча, а чоловіча справа. В останні десятиліття ситуація значно змінилася: дівчата і жінки можуть бути одночасно спортивними і сексуальними. Сьогодні далеко не всі дивуються, коли жінки грають в футбол і хокей, виходять на боксерський ринг і борцівські татамі. Вони освоїли штангу і заробляють медалі в спортивних єдиноборствах, бодібілдингу, у важкій атлетиці та пауерліфтингу. Жінки вже беруться судити футбольні матчі, змагаються з чоловіками в шахах і автогонках.

В цілому спорт формує волю до перемоги, сміливість, рішучість, зміцнює фізичну силу, емоційну стійкість. Тому незалежно від того, чи репрезентує спортивна діяльність образ фемінності або маскуліності (головні стереотипні відмінності у видах спорту), спорт вважається чоловічою справою: він формує андрогінний тип особистості.

Гендерна класифікація видів спорту, як правило, зводиться насамперед до поділу на маскуліні і фемінні види спорту, а також андрогінні – загальні для обох статей. Саме до загальних для чоловіків і жінок видів спорту відносять традиційні види легкої атлетики (біг, естафета, стрибки, метання), велоспорт і ін. Саме з цих видів веде свою історію жіночий спорт: в стрибках з жердиною жінки змагаються з середини XIX ст.; перші змагання зі стрибків у висоту серед жінок відбулися в США в 1895 р.; біг на 100 м став першою дисципліною сучасних Олімпійських ігор в 1896 р.; перший забіг жінок відбувся в 1928 р. Сьогодні до загальних видів спорту відносяться лижний спорт, всі парні змагання – фігурне катання, спортивні танці та ін.

Спорт є одним з інститутів, через які реалізується гендерна сегрегація, встановлюється різний доступ до певних ресурсів для жінок та чоловіків. Та просте зростання участі жінок у спорті не здатне подолати цю сегрегацію:

спорт як соціальний інститут залишається механізмом гендерного розділення, він “оприроднює” відмінності між жінками і чоловіками, надає цим відмінностям буцімто одвічності й позаісторичності. І навіть навпаки, що більше в спорті ставало жінок, то пріоритетнішою була ця функція розділення.

Так, спорт і далі функціонує як інститут, що генерує гендерну відмінність і нерівність.

Майже всі види спорту мають імідж “жіночих” чи “чоловічих”, залежно від того, що вдаліше можна показати цим заняттям – фемінність чи маскулінність. Відтак, у хокей грають переважно хлопці, а фігурним катанням займаються переважно дівчата. Коли чоловіки беруть участь у видах спорту, що мають реноме “фемінних” (де є елементи танцю тощо), то їх виступи, як правило, відмінні від виступів жінок та орієнтовані на демонстрацію маскулінності.

Наприклад, у фігурному катанні програма змагань у чоловіків відрізняється від жіночої та наповнена складнішими елементами, а в парних змаганнях чоловік виконує підтримки (що значить, носить жінку на руках і плечах), показуючи свою фізичну силу.

Якщо взяти інший приклад – спортивну гімнастику – то і тут вправи для жінок та чоловіків різні. Вільну програму жінки виконують під музику, що має демонструвати їхню грацію, тоді як чоловіки виступають без музики і не виконують танцювальних рухів. Водночас чоловіки виконують вправи на кільцях, брусах та гімнастичному козлі, де визначальними є сила верхньої частини тіла та здатність її контролювати.

Цікаво, що вправу “опорний стрибок” у спортивній гімнастиці і жінки, і чоловіки виконують на одному снаряді. Попри це, вимоги до виконання стрибків та оцінювання їх складності на цьому снаряді відмінне для жінок і чоловіків.

Єдиними видами програми Літньої Олімпіади, де не можуть змагатись чоловіки, є синхронне плавання та художня гімнастика.

Якщо жінки та чоловіки виступають в однакових видах спорту, часто правила для жіночих та чоловічих змагань відрізняються. Наприклад, розміри і вага м’ячів у спортивних іграх, кількість і тривалість таймів(сетів, раундів тощо), довжина дистанцій або певних відрізків тощо. Подібних відмінностей багато. Тож самі правила змагань конструюють буцімто істину, що чоловіки – сильніші і вправніші за жінок. Ніби те, що вони можуть м’ячем більшого діаметру потрапити в кошик і пробігти на 10 метрів більше, і є свідченням цих переваг. На думку гендерних дослідниць, відмінності в правилах змагань, хоч які мінімальні, дають один ефект – результати чоловіків та жінок неможливо порівняти. А тому процвітає переконання, що всі атлетки – менш витривалі й слабші, ніж усі атлети (Crawley, Foley, Shehan 2008, 132).

Не менш помітними є розбіжності фінансових нагород для атлеток та атлетів найвищого рівня. За перемогу на Чемпіонаті Європи з футболу в 1989 році німецькі футболістки отримали лише чайний сервіз. Навіть у тенісі – виді спорту, де змагання серед жінок одними з перших увійшли до програми Олімпійських ігор, і який регулярно транслюють телевізійні мережі, існують

суттєві розбіжності між винагородами для жінок та для чоловіків. У 1970 році стало відомо, що призовий фонд для чоловіків на американському турнірі Pacific Southwest Championships у вісім разів перевищуватиме фонд для жінок, і терпець тенісисткам увірвався. У 1973 році US Open став першим турніром Великого шлему, який запропонував жінкам і чоловікам однакові призові — по \$25 000 за перемогу. З 2007 року всі грнслеми платять порівну, останнім цей розрив у призових скасував Вімблдон.

Ще однією відмінністю в багатьох видах спорту є вимоги до спортивної форми для жінок та чоловіків. Різний крій спортивної форми підкреслює різні частини тіла, спричиняє різну мобільність і свободу рухів атлеток та атлетів.

Раніше спортивна форма для жінок закривала більшу частину тіла, була незручною, обмежувала фізичну активність жінок. Тепер, зі зростанням кількості жінок у спорті та становленням комерційного ринку професійного одягу, спортивна форма стала комфортною та високотехнологічною. До того ж вона нерідко виконує і функцію еротизації жіночого тіла. Наприклад, у пляжному волейболі донедавна жінки повинні були грати в бікіні, тоді як чоловіки виступали в шортах та майках.

Такі правила викликали чимало критики; особливо це стосувалось атлеток із країн, де релігійні та культурні традиції перешкоджають жінкам оголювати тіло. Через це деякі жіночі команди не могли виступати на міжнародних змаганнях із пляжного волейболу. Лише на початку 2012 року Міжнародна федерація волейболу переглянула свою політику щодо спортивної форми і дозволила жінкам змагатись у пляжному волейболі в коротких шортах та майках.

Хоч “спорт як соціальний інститут” прагне розмежувати, розділити жіночі і чоловічі тіла, позначити їх як цілковито різні, без найменшої подібності між ними, та “спорт як фізична тренуваність” цю різницю повсякчас спростовує. Інакше кажучи, з одного боку, в організації майже всіх видів спорту існує чіткий розподіл на “жіночий” і “чоловічий”, а з іншого боку, спорт — це арена, де багато жінок здатні сформувати тіла та досягти майстерності, що перевершує здібності більшості чоловіків.

Завдяки досягненням жінок у спорті, по-іншому сприймаються фемінність та маскуліність, межі прийнятності різних тіл розширюються. Саме в спорті є великий потенціал поставити під сумнів гендерний бінарний поділ.

Проте політика спортивних інституцій має протилежний ефект. Розподіл спортивних дисциплін на “жіночі” та “чоловічі”, який нібито покликаний захищати принципи “чесної гри”, дає право спортивним організаціям встановлювати, що таке “стать” і яким стандартам повинні відповідати тіла атлеток і атлетів, щоб бути допущеними до тих чи інших змагань.

Для визначення меж статі в спорті порівняно нещодавно було введено процедуру гендерної верифікації, тобто перевірку статі людини. Поширеною є думка, що ця практика була започаткована в період Холодної війни на спортивних майданчиках, де СРСР та США змагались між собою за кількість здобутих медалей (Sullivan 2011, 403). У 1960-х дві радянські атлетки, Ірина

та Тамара Пресс, встановили 26 світових рекордів та здобули 6 золотих олімпійських медалей. За неабиякі спортивні досягнення та розвинені м'язи, що не відповідали традиційним уявленням про фемінність, сестер Пресс почали підозрювати в тому, що вони – чоловіки. Ці події разом зі спортивним протистоянням між СРСР та США стали підставою для впровадження гендерної верифікації у професійний спорт у 1966 році.

Тоді як усі атлетки повинні були проходити принизливі процедури, серед яких і так звані “голі паради” перед комісією, яка розглядала статеві органи учасниць змагань, жодних подібних процедур на визначення статі ніколи не застосовували до чоловіків. Вважалось, що “фальшивою” може бути тільки “жінка” в надії виграти змагання, адже “фальшивий чоловік” не має жодних шансів серед “справжніх” чоловіків.

Крім того, статевий принцип забезпечує не чесну гру, а головне – розподіл осіб на дві категорії: жінок та чоловіків.

Водночас, замість надання жінкам більших можливостей для участі у спорті, постійно конструюється уявлення про те, що вони – слабші за чоловіків. Очевидно, існують більш резонні формальні підстави для забезпечення “чесної гри”: наприклад, висота, розмах рук, вагова категорія тощо. Однак головна увага спорту як інституту прикута саме до бінарного статево-гендерного розподілу та підтримання політики гендерної сегрегації.

Сучасні методи гендерної верифікації у спорті значно відрізняються від того, якими вони були в час запровадження цієї процедури. Чимало ресурсів та часу спортивні інституції інвестували у вдосконалення цих гендерних тестів, що тепер передбачають хромосомні та гормональні аналізи. Проте, оскільки поняття статі та гендеру є соціально конструйованими, а відтак, змінними категоріями, жоден тест не зможе дати остаточної відповіді.

Цікаво, що за історію гендерних тестів не було виявлено жодного “однозначного” чоловіка, який би “вдавав із себе жінку”, а ті особи, які мали “нечіткі” результати тестів, не відзначились особливими атлетичними перевагами.

Водночас усі атлетки, хто проходили ці обов'язкові тести, зазнали емоційного тиску, зневаги та приниження, без огляду на те, визнали їх «жінками», чи ні (Sullivan 2011, 406).

Ще однією гендерно-чутливою проблемою є те, що жінки можуть стикатися із загальною нестачею доступних (в плані місця знаходження та вартості) та безпечних спортивних об'єктів, що наражає їх на небезпеку фізичних та / або словесних сексуальних домагань та насильства.

Взагалі проблема гендерного насильства в спорті є проблемою, якій приділяється все більше уваги на міжнародному рівні. Дані про поширеність статевих та сексуальних домагань у спорті коливаються в межах 14—73 % у дев'яти європейських країнах, які здійснили емпіричні дослідження в цій галузі. За статистикою ChildHelp, від 40 до 50 % спортсменів(ок) стикаються з певною формою насильства, 2–8 % — із сексуальним. Згідно з дослідженнями Ради Європи в рамках проекту Start to Talk, присвяченому захисту дітей від насильства в спорті, сексуальні домагання переживає кожна п'ята дитина. А за

даними INSPQ, 98 % харасменту дітей вчиняють їхні тренер(к)и, вчителі(льки) або інструктор(к)и.

Вважається, що випадки статевих та сексуальних домагань трапляються у всіх видах спорту. Прояви сексуальних домагань посилюються на рівні професійного спорту порівняно із масовим спортом. Словесні сексуальні домагання, здається, є найчастішою формою переслідування у спорті (European Institute of Gender Equality).

Гендерне насильство у спорті включає зловживання та сексуальні домагання з боку тренерів, спортивних лікарів щодо підопічних. У 2007 році Європейський парламент закликав держав-членів «визначити найкращі практики у боротьбі проти сексуальних домагань та зловживань у спорті» (European Institute of Gender Equality).

Слово «насильство» досі часто є синонімом до слова «спорт». Особливо якщо йдеться про так званий спорт високих досягнень — зі змаганнями й гонитвою за результатом і медалями. Коли атлет(к)и постійно перебувають в атмосфері емоційного й фізичного тиску, вони до нього звикають і можуть не ідентифікувати його як шкідливий. Крики, лайка, удари по різних частинах тіла — це «норма», від якої нині у світі намагаються відходити, але яку виправдовують як частину «дисциплінування» учнів і учениць на пострадянських теренах, де зазвичай працюють або тренери й тренерки, котрі починали шлях у СРСР, або ті, хто виростили в цій системі і не хочуть від неї відмовлятися. Інших — прогресивних, які вболівають за зміни, — одиниці.

Сексуальному насильству часто передують психологічне й фізичне. Його можуть здійснювати не одні й ті самі люди, але атмосфера тривоги, страху і звикання до того, що неприємно й боляче буває майже щодня, — ідеальне підґрунтя, щоб додати до цього набору ще один вид гарасменту, а на шляху до олімпійської мрії — ще один пункт у графі «жертви на вітвар спорту», які (не) були того варті.

Наступні причини — закритість і непоінформованість. Більшу частину життєвого часу в період занять спортом атлет(к)и проводять у своїй спортивній бульбашці — серед людей, які розділяють ті самі досвіди, які живуть за тими самими правилами й переконаннями. У спортивної спільноти своя норма. І поки людина не виходить за межі цієї бульбашки і не починає обмінюватися досвідом із жителями й жительками інших бульбашок, вона може не підозрювати, що те, до чого вона звикла, хтось вважає токсичним.

Найвразливіші в цьому випадку діти, які можуть елементарно не знати, що є сексуальним насильством, просто тому що з ними ніхто про це раніше не говорив. Дитина, а тим паче дитина, яка займається спортом, змалечку при звичається до того, що її тіло їй не належить. До неї постійно торкаються — хоче вона цього чи ні. Від батьків і родичів до тренерів і лікарів. У випадку останніх це може супроводжуватися болем та іншими неприємними відчуттями, тому розрізнити, які з цих дотиків виправдані, а які неприйнятні, дитині складно. Лише тепер у суспільстві починають потроху усвідомлювати необхідність сексуальної освіти й поваги до особистих кордонів, зокрема дітей.

Ну, й одна з головних причин — повага і страх перед авторитетом. Піти проти тренера чи іншої керівної особи для багатьох немислимо. Працює типова установка «тренер — закон». Їхні дії не піддаються сумніву, на їхньому боці інші такі самі авторитети-колеги. Проте нерідко буває так, що спортсмен(к)и не мають справ з відверто агресивними коучами чи іншими спортивними особами, які вмикають режим абсолютного зла 24/7. Типова маніпулятивна тактика насильників — маскувати акти агресії за піклуванням, застосовувати так званий грумінг, який надзвичайно збиває з пантелику дітей і підлітків. Та сама людина може проявляти любов до своїх підопічних, усіяко їх задобрювати, жартувати з ними, цікавитися їхнім життям, робити компліменти, нишком частувати смаколиками, що їх забороняють інші тренер(к)и, бути привітними з батьками. Це викликає думки на зразок: «Гм, то, може, вони не такі вже й погані, а це я щось не так зрозуміла». А довколишнім буде ще важче повірити, що така нібито приязна особа має потяг до насильства.

Усі ці причини мають місце майже в кожній новій історії про домагання в спорті: головний лікар збірної США з гімнастики Ларрі Нассар виявився педофілом і гвалтував гімнасток в продовж 30 років, Вільяма Маккейб і ще півсотні тренерів USA Gymnastics...Справа Нассар була дуже гучною і спровокувала велику хвилю викриваючих зізнань відомих спортсменок в різних країнах світу. Є кілька відомих епізодів і в Білорусі і в Україні, хоча в Україні проблема сексуальних домагань та гендерного насильства в спорті не є темою для публічного обговорення.

Найбільшим зрушенням унаслідок скандалу з Нассаром стало ухвалення у США закону «Про безпечний спорт» 2017 року, який зобов'язав спортивні організації одразу повідомляти про всі випадки насильства правоохоронним органам та сприяв створенню незалежного центру SafeSport. Організація нині займається винятково справами про насильство — емоційне, фізичне й сексуальне — в американському спорті та розробляє тренінги й навчальні матеріали на цю тему. Щомісяця до центру надходить у середньому 230 заяв про домагання. На початок 2020-го у SafeSport велося 1200 активних розслідувань. За три роки роботи SafeSport наклала санкції на більш ніж 600 осіб, яких підозрювали в насильницьких діях. Щоправда, ці цифри не відбивають реальну кількість людей, притягнутих до відповідальності. В окремих випадках санкції, які наклав центр, навіть пожиттєві, довелося зняти через рішення суду. Взагалі, згідно з базою SafeSport, на червень 2020 року тимчасово або назавжди відсторонено за різні види насильства 1235 спортивних осіб. Найбільше заборон у гімнастиці (227), плаванні (186) і хокеї (117). І якщо раптом перекіс у висвітленні випадків насильства з боку чоловіків вас дивує або викликає дискомфорт, зверніть увагу, що в гімнастиці, де їх найбільше, у цьому списку 219 чоловіків і 8 жінок. Це пояснюється й тим, що досі переважна більшість тренерського й керівного складу спортивних організацій — чоловіки. За підрахунками Міжнародного олімпійського комітету, на Олімпіаді-2016 у Ріо-де-Жанейро 89 % акредитованих тренерів

були чоловіками, що є ще одним проявом гендерної нерівності в спортивній сфері.

Жінки-тренерки частіше зустрічаються у спорті, де є висока частка жінок (наприклад, танці, гімнастика, фігурне катання та кінний спорт), і вони переважно працюють з жінками, підлітками та дітьми, які конкурують на місцевому та регіональному рівнях. Проте, кількість жінок, які працюють на тренерських посадах практично у всіх видах спорту, видається непропорційно низькою щодо загальної кількості жінок у спорті. Це означає, що багато чоловіків тренують жінок і дівчат, і лише деякі жінки тренують чоловіків. На рівні професійного спорту кількість жінок-тренерок дуже низька, а в тих випадках, коли жінки-тренерки працюють із спортсменами з більш високими показниками ефективності, вони зазвичай займають посади помічників тренерів, підтримуючи головних тренерів-чоловіків (European Institute of Gender Equality). Така сама біда з менеджерськими й суддівськими посадами мало не в усіх видах спорту. Вони часто лишаються за кадром або десь на задньому плані, на відміну від спортсменів, тому так само непомітною виявляється й нерівність. Хоча саме на цих особах лежить лєвова частка відповідальности за людей на передньому плані.

Нова гендерна політика Міжнародного олімпійського комітету в 1980–1990-х роках нарешті принесла довгоочікувані зміни. Зокрема, 1981 року новообраний очільник МОК, іспанець Хуан Антоніо Самаранч, на конгресі в Баден-Бадені добився дозволу на те, щоб право членства в комітеті вперше за 87 років від його заснування мали жінки. Місця отримали двоє — венесуелка Флор Ісава Фонсека та фінка Пірйо Хагман. Решта 70 були чоловіки. Через дев'ять років Фонсека виборола місце у виконкомі, хоча була кандидаткою й раніше, і знову першою серед жінок. Уже за рік комітет ухвалив не додавати до олімпійської програми нові види спорту, у яких не передбачено участь жінок. Фонсека дожила до 99 років, залишаючись почесною членкинею МОК.

У 1997 році колишня американська веслувальниця, призерка Олімпіади Аніта Дефранц стала першою віцепрезиденткою комітету. Поки що це найвища посада в МОК, яку обіймали жінки. Через 20 років потому Дефранц обрали знову. З її ініціативи 2000 року комітет випустив резолюцію, у якій закликав усі структури, які входять до МОК, створити умови для того, щоб жінки займали щонайменше 20 % посад, пов'язаних з ухваленням рішень. Ще Аніті Дефранц завдячують появою в олімпійській програмі жіночого футболу 1996-го (ще до віцепрезидентства) та правом Лос-Анджелеса проводити ОІ–2028.

Станом на 2021 р. до складу МОК входить 103 особи, з яких – 38 жінок, що складає 37%. Серед 10 членів виконкому МОК на сьогодні четверо жінок – це 25%. А проте в усій олімпійській програмі лише дві жінки очолюють міжнародні спортивні федерації: іспанка Марісоль Касадо відповідає за триатлон, британка Кейт Кейтнесс — за керлінг.

Згідно зі звітом МОК, на літніх Олімпійських іграх у Ріо жінки становили тільки 11 % тренерів і 29 % суддів, а за даними Sydney Scoreboard Global Index — 19 % у керівних органах спортивних федерацій.

НОК України: з 5 членів керівництва – 1 жінка (20%) – віцепрезидент Булатова Марія Михайлівна; з 16 членів виконкому – 5 жінок (31,25%), зі 163 членів – 35 жінки (21,47%), з 13 почесних членів – 2 жінки(15,38%).

Результати численних досліджень показують, що і в медійному висвітленні спортивних подій є значний гендерний дисбаланс. Кількість спортивних матеріалів, присвячених жінкам, – мізерна.

В основному увага медій прикута або винятково до виступів відомих атлеток у фемінних видах спорту, що трапляється не дуже часто, або до курйозних аспектів життя атлеток, безпосередньо не пов'язаних зі спортом. Лише в рідкісних випадках жіночий спорт висвітлюється серйозніше та вичерпніше.

Майкл Месснер виділяє чотири основні тенденції, яких дотримуються медії, коли пишуть про жіночий спорт: замовчування, сексуалізація, мізогінія та вибіркоче залучення провідних атлеток (Messner 2002, 92).

Жінкам у спортивних новинах виділяють менше ніж 10 % ефірного часу. Така статистика не є винятковою для США, подібні результати притаманні багатьом регіонам світу.

Одним із поширених аргументів, які використовують медійні компанії на захист такого диспропорційного висвітлення спортивних подій, є те, що жіночий спорт – менш динамічний, а тому не такий цікавий для глядацької аудиторії та рекламних агенцій. Проте медії самі створюють такий викривлений образ жіночого спорту.

Завдяки певним механізмам, прямим і непрямим повідомленням, медії постійно підкреслюють, що чоловічий спорт є важливішим, ніж жіночий. Взяти для прикладу технічне забезпечення змагань. У медіях приділено значно більше уваги технічним деталям спортивних подій, де беруть участь чоловіки, а також цим змаганням надають найкращий ефірний час і цим забезпечують успіх серед аудиторії та рекламодавців. Численні камери, які з різних ракурсів знімають подію, активне використання спеціальних ефектів (як уповільнені повтори найцікавіших моментів), частіше залучення статистики, велика кількість людей, які обслуговують та коментують подію, – усе працює на створення іміджу важливості спортивної події, де змагаються чоловіки.

У жіночих дисциплінах значно менше коментаторської уваги приділено стратегіям, тактикам, історії та технічній вправності атлеток, головний фокус найчастіше прикутий до їхньої зовнішності та емоцій, чи то на спортивному майданчику, чи то поза ним.

Важливу роль відіграє і мова коментаторського супроводу. Спорт за замовчанням вважається чоловічим, а в жіночих змаганнях підкреслюють гендерну складову: футбол – жіночий футбол, або фінал – жіночий фінал. Окрім того, медії мають тенденцію говорити про атлеток, використовуючи лише їхнє ім'я, натомість атлетів називають за їхнім прізвищем. Так відбувається інфантилізація атлеток та недооцінювання їхніх досягнень.

Через нерепрезентативне відображення медіями спортивних досягнень жінок їхні досягнення залишаються непоміченими. Взяти для прикладу

бразильську футболістку Марту. У своїй спортивній кар'єрі вона 5 років поспіль (2006-2010) ставала володаркою “Діамантового м'яча ФІФА” як найкраща футболістка планети. Жоден чоловік не має такого досягнення (Зінедін Зідан і Роналдо отримували цей титул лише тричі). Або радянську гімнастку Ларису Латиніну, яка є володаркою найбільшого числа олімпійських нагород у спортивній гімнастиці, або Дару Торрес – єдину американську плавчиню, що брала участь у 5 Олімпіадах і здобула чотири повних комплекти олімпійських медалей. Цей список видатних атлеток можна було б продовжувати.

Проте незмінною залишається ситуація, де ми, майже без винятків, звикли зосереджувати увагу на спортивних досягненнях чоловіків, тим самим підсилюючи припущення, що чоловіки – “фізично сильніші”, ніж жінки.

Переважна більшість журналістських матеріалів, чи то про атлеток, чи то про атлетів, орієнтована на чоловічу аудиторію. Адже в нашій культурі для чоловіків навіть лежання на дивані перед телевізором і перегляд спортивних змагань вважається такою самою маскулінною справою, як і безпосередня участь у змаганнях. Загальна тенденція спортивних медій полягає в тому, що статті про чоловіків викликатимуть захоплення ними серед інших чоловіків, які хотітимуть бути схожими на атлетів; а в статтях про жінок провідною темою є сексуалізація атлеток (у деяких дослідженнях використовують також терміни “порнофікація” та “сексплуатація”).

Через такі відмінності в зображенні атлеток та атлетів медії постійно повторюють аудиторії, і жінкам, і чоловікам, що жіночий спорт – нібито менш професійний та не такий цікавий, як чоловічий, і головне в ньому – не досягнення, а привабливість жіночих тіл для чоловічого ока.

За даними ЮНЕСКО, лише 4 % спортивних матеріалів у ЗМІ присвячено жінкам. І навіть ця мізерна кількість часто фокусується не на спортивних досягненнях, а на обговоренні зовнішності й стосунків атлеток, рясніє мовою стереотипів і об'єктивації. Жінки з'являються в ролі експерток у медіа тільки у 20 % випадків, а 90 % спортивних журналістів і ведучих — чоловіки.

В Україні траплялися випадки, коли жінкам відмовляли в акредитації на футбольні матчі. А два роки тому, коли на Львівському медіафорумі мова зайшла про жінок, котрі пишуть про футбол, головний редактор журналу «Футбол» Артем Франков видав таку думку: «Зустрічав я жінок, розумніших за чоловіків, правда, не так часто, як хотілося б. Але тут є глобальна відмінність, яка стосується не лише футбольної журналістики. Жінка має залишатися жінкою. Я сам прокляну жінку, якщо для неї дім, сім'я, діти не будуть на першому місці. А ось для мужика на першому місці має бути робота. І в цьому фундаментальна відмінність». Ну, і в тому, що «раз на місяць вони не можуть працювати». Такі старомодні сексистські «замашки» в українській журналістиці — річ далеко не поодинокі.

На сьогоднішній день інтерес до занять фізкультурою і спортом в українському суспільстві начебто зріс, але відсоток, тих, хто дійсно займається становив (за даними Міністерства молоді та спорту 2018р.) лише 14,2%. За дослідженням, проведеним у рамках Проекту ГОБ, питома вага осіб, які

займалися фізичною культурою та спортом, у загальній кількості населення Чернівецької області в 2017 році склала 2 % (Звіт Робочої групи з ГОБ, Чернівці, 2018, 15). Дані, отримані Проектом ГОБ, у 2015р. по Кіровоградській області та у 2017 р. по Чернівецькій обл. вказують на низький відсоток жінок, які займаються спортом – 26,1% і 25,1% відповідно. Ще нижчий показник в Дніпропетровській області - 10%. В Одеській області зафіксовано тенденцію до зниження участі жінок у збірних командах у національних змаганнях. Якщо в 2015 році жінки склали 37,5 % від загальної кількості спортсменів, які взяли участь у змаганнях, то в 2017 році — лише 25,6 % (Звіт Робочої групи з ГОБ, Одеса, 2018, 34).

Гендерний бюджетний аналіз програм у галузі фізичної культури і спорту виявив і значне переважання хлопців серед вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ). В середньому розподіл відповідає 75:25. Хлопці чисельно переважали в олімпійських, неолімпійських та параолімпійських видах спорту. Дівчата менше задіяні в командних видах спорту. Суттєвий гендерний розрив у видатках був виявлений під час аналізу всіх програм у галузі фізичної культури та спорту (в середньому видатки на юнаків в ДЮСШ перевищували видатки на дівчат в 2,7 – 2,9 рази). Треба розуміти, що у даному випадку фінансування Програми розвитку фізичної культури і спорту відбувалося за рахунок обласних бюджетів, які наповнюються як жінками, так і чоловіками. Перекіс видатків на користь хлопців свідчить про несправедливе розподілення бюджетних коштів, а також про те, що батьки дівчат, які займалися поза ДЮСШ, мали оплачувати їхнє заняття спортом за власний рахунок.

У сфері професійного спорту набагато менше жінок-спортсменок порівняно із чоловіками-спортсменами отримують спортивні звання. Зокрема, в Одеській області із загальної кількості осіб, що отримали спортивні звання жінки склали 9,5 % у 2015 році, 12 % — у 2016 році, і лише 3,5 % — у 2017 році.

Дуже часто участь жінок у тренуваннях та спортивних заходах обмежена браком часу, який пов'язаний із подвійним навантаженням жінок — додатковим виконанням ними роботи по догляду за дітьми та родичами.

Зрозуміло, що відсутність доступної соціальної та медичної інфраструктури та послуг скорочує вільний час, який жінки могли б присвятити заняттям фізкультурою та спортом.

Проте є в Україні спортсменки-руйнівниці стереотипів про «тільки чоловічі» види спорту.

Хокей, регбі, пауерліфтинг, ММА – це ті види спорту, про які ми звикли чути, що у них «виступають лише справжні чоловіки». Проте, парадокс у тому, що саме тут українки показують «золоті» результати і вважаються сильнішими у світі. Ці чемпіонки, як і інші жінки – тендітні, гарні, мудрі та ніжні. Вони лише на змагальній арені стають по-спортивному агресивні та продовжують боротися, перемагаючи біль. Самі дівчата кажуть, що не поступаються чоловікам – ні морально, ні фізично.

Лариса Соловйова – найсильніша жінка планети. Її ім'я вже вписане в світову історію пауерліфтингу: вона – перша спортсменка, яка чотири рази поспіль виграла Всесвітні Ігри (змагання проводяться один раз на чотири роки, це Олімпіада – для неолімпійських видів спорту). Отже, з 2005 року українка – найсильніша жінка світу, у 2017 році Соловйова здобула свою четверту золоту нагороду на Всесвітніх іграх.

«Жінкам також притаманно бути сильними – і фізично, і морально. Жінки можуть усе», – вважає чемпіонка.

І при цьому, Лариса Соловйова не лише видатна спортсменка, вимогливий тренер, але й ніжна мама. Донечка Настя, за словами Лариси, головна людина в її житті. Цікаво, що навіть під час вагітності Соловйова займалася спортом. Зараз найсильніша жінка України та світу змагається у ваговій категорії до 63,5 кілограмів, а у трьох вправах – присідання, жим і тяга – підіймає в 10 разів більше за свою вагу. Каже, сподівається, що з часом пауерліфтинг стане олімпійським видом спорту і тоді ще здобуде нагороду вищого ґатунку і на Олімпіаді.

Владислава Скащук – головний бомбардир жіночої збірної України з хокею. На початку 2019 року жіноча збірна України з хокею вперше за 27 років змагалася на світовому рівні й достроково виборола собі путівку на чемпіонат світу у Дивізіона ІІВ. Немалу роль у цьому зіграла й харків'янка Владислава Скащук, яка забила чотири шайби суперницям. Хокеєм Владислава Скащук займалася з третього класу. Через те, що в Україні на той момент дівочий хокей не був надто популярним, грала часто проти хлопців. Так дівчина займалася до 15 років, а після цього була змушена кинути хокей. На той час жіночі команди так і не з'явилися, а за спортивними українськими законами після 15 років дівчатам було заборонено виступати в чоловічих командах. Вибір: або їдьте за кордон, або «до побачення, хокей». Владислава обрала другий варіант. Вона повернулася до хокею через 10 років, коли почула, що в Харкові збирають команду «Пантери». За ці три роки стала чемпіонкою України, двічі визнавалася кращим нападником, а ще нарешті реалізувала мрію дитинства – виступала під синьо-жовтим прапором. Стала автором першого голу у складі відновленої збірної України, яка здобула «золото».

Владислава вдома і на льоду – це дві різні людини, кажуть її друзі. Удома її чекає головна підтримка – трирічний син, який спостерігає за всіма виступами мами.

Карина Янчук – перша в історії триразова чемпіонка Дефлімпіади. Каратистка з ураженням слуху з Северодонецька на Дефлімпіаді у 2017 році гучно заявила про себе на весь світ: стала триразовою чемпіонкою Дефлімпійських ігор, і такий результат до неї не показував жодний спортсмен. З дитинства в Карини були проблеми зі слухом, тому вона мала велике навантаження і за шкільною програмою (потрібно було більше вчитися), і багато індивідуальних занять з сурдологом та займалася малюванням. Уже у 8 років додалися ще й єдиноборства. Це було гун-фу, тобто виступали на змаганнях за правилами контактного карате та кікбоксингу. У 13 років була кандидатом у майстри спорту з кікбоксингу, з рукопашного бою та воєнно-

спортивному багатоборству. Крім того, на всіх змаганнях виступала проти хлопців. Уже коли Карина вступила до університету, їй запропонували виступати в карате, і знову бойовий настрій та працелюбність дозволили дівчині бути переможницею. На Дефлімпіаді у 2013 році вона здобуває своє перше «золото», а через чотири роки увійшла в історію, як унікальна каратистка. Щоправда мало, хто знає, з яким болем Карина виходила на бої (через травму спини)...

Олександра Радулович – зірка українського баскетболу. Вона – гравець збірної України, має досвід виступів у чемпіонатах Угорщини та Іспанії, а також перша баскетболістка, яка за один сезон змогла стати кращою спортсменкою Європи серед юніорів та молоді. Тепер Олександра Радулович грає в українській лізі та допомагає як тренер новому поколінню.

Хоча в дитинстві Олександра була на «ти» зі скрипкою. І щодня протягом трьох років займалася музикою. Врятував, як не дивно, зріст дівчини. У 2004 році її називали найперспективнішою баскетболісткою Старого світу, але вона отримала важку травму – розрив передньої хрестоподібної зв'язки, через яку ледь не пішла зі спорту. Проте бойовий характер дівчини та підтримка близьких допомогли. Виступи за збірні, чемпіонати інших держав, народження двох дітей та навіть спроба все кинути. Каже, травми про себе постійно нагадують. А баскетбол так просто не відпускає.

Дарина Самчик – перша українка, яка здобула «золото» чемпіонату світу зі змішаних єдиноборств, на світовій першості ММА у ваговій категорії до 52 кілограмів не залишила шансів шведці Ніні Бек, зустріч завершилася нокаутом у третьому раунді. Так Самчик стала першою представницею «синьо-жовтих», хто зміг піднятися на вищу сходинку п'єдесталу пошани на чемпіонаті світу зі змішаних єдиноборств.

Про єдиноборства Дарина мріяла з дитинства. Проте батьки були проти, і Дарина так і не потрапила до жодної спортивної секції. У 21 рік вирішила таки реалізувати свою дитячу мрію. Спочатку обрала тайський бокс, після цього перейшла до ММА. Займалася недовго: кинула, вийшла заміж, народила дитину та повернулася. Ось вже цілеспрямовано та усвідомлено.

Лідія Гунько – перша представниця України олімпійського монобоба. На початку своєї спортивної кар'єри займалася стронгменом. У 2016 році стала чемпіонкою світу в становій тязі. У 2017 році перемогла на змаганнях «Арнольд-класік». Почала займатися бобслеєм у 2018 році, а у 2019 році розпочала міжнародні виступи.

20 грудня 2020 року, разом із Іриною Ліщинською виграла бронзову медаль на етапі Кубка Європи у Сігулді. Ця медаль стала першою у історії українського бобслею. 27 листопада 2021 року на етапі Кубка Європи у Альтербензі виграла бронзову медаль у двійках. 14 січня 2022 року посіла третє місце на етапі світової серії у Вінтерберзі, що дозволило їй отримати олімпійську ліцензію в монобобі, де вперше в історії змагалися жінки. Лідія стала першою українською бобслеїсткою, якій вдалося здобути ліцензію на

Олімпійські ігри. Разом із Іриною Ліщинською у змаганнях двійок посіла друге місце у загальному заліку Кубка Європи.

«Дівчата сьогодні грають у футбол, хокей, баскетбол, гандбол та інші види. Неможливо уявити легку та важку атлетику без дівчат, чи бокс та боротьбу, де змагаються лише чоловіки. На мою думку, дівчата, які штовхають ядро чи виходять у боксерський ринг, є набагато жіночнішими, ніж ті, які ніколи не займалися «чоловічим» спортом», але палять цигарки та активно вживають алкоголь», – розповідає Лідія.

Наталія Мазур - перший шанс для регбісток потрапити на Олімпіаду. У дитинстві Наталія Мазур займалася бальними танцями, після цього понад 10 років присвятила легкій атлетиці – біг на 100 метрів. Потрапила в регбі випадково. Якраз закінчувалося тренування на стадіоні, а потім починалося тренування дівчат. Залишилася подивитися, і у 2018-му в складі збірної посіла друге місце на Чемпіонаті Європи з регбі, який проходив в українському Дніпрі.

Ірина Марлені — заслужена майстер спорту з вільної боротьби, олімпійська чемпіонка, триразова чемпіонка світу, дворазова чемпіонка Європи, багаторазова чемпіонка України. 21 вересня 2013 року увійшла до всесвітньої Зали Слави Міжнародної федерації об'єднаних стилів боротьби (FILA). Нагороджена Орденом «За заслуги» III ст. і Орденом княгині Ольги III ст.

Дар'я Білодід - дзюдоїстка. У цьому виді спорту Дар'я стала дворазовою чемпіонкою світу, чемпіонкою Європи і бронзовою призеркою Олімпійських ігор 2020 в Токіо.

Жіноча збірна України з футболу збирається з 1992 року. **Наталія Зінченко** стала першою жінкою, яка керувала національною жіночою збірною України з футболу. Під її керівництвом команда фінішувала другою в груповому турнірі кваліфікації Євро-2022 та взяла участь у плей-офф відбору. 27 березня 2020 року Міжнародна федерація футбольних асоціацій опублікувала оновлений рейтинг згідно з якого, збірна Україна піднімається на 26 місце.

Багато українських спортсменок стали всесвітньо відомі, виступаючи в складі збірних команд СРСР з різних видів спорту. Представниці української школи художньої гімнастики **Ірина Дерюгіна, Олександра Тимошенко, Оксана Скалдїна** та інші неодноразово ставали чемпіонками Європи, володарками кубків світу, олімпійськими призерами.

А гімнастка **Лариса Латинїна** завоювала 18 олімпійських медалей та з 1964 по 2012 роки була володаркою найбільшого числа олімпійських нагород за всю історію Олімпійських ігор.

1994 року на XVII зимових Олімпійських іграх в Ліллекхаммері українські спортсмени виступали вже самостійною командою. Першу золоту олімпійську медаль для незалежної України здобула фігуристка **Оксана Баюл** — срібна призерка чемпіонату Європи 1993 року, чемпіонка світу 1994 року, чемпіонка Олімпійських ігор 1994 року.

Гандболістки кийвського «Спартака» на чолі з ушавленим тренером Ігорем Турчиним 13 разів ставали володарками Кубку Європейських чемпіонок, а гандболістки неодноразово визнавалися найкращими гравчинями на чемпіонатах світу і Європи. За видатні досягнення в спорті, легенда українського спорту Турчин і його команда занесені до Книги рекордів Гіннеса.

Інеса Кравець - українська легкоатлетка, заслужена майстриня спорту України, виступала в потрійному стрибку та стрибках у довжину. Чемпіонка світу в потрійному стрибку в приміщенні (1991, 1993) і на відкритому стадіоні, володарка Кубка світу, чемпіонка Європи. Багаторазова призерка чемпіонатів Європи та світу. На чемпіонаті світу 1995 року встановила світовий рекорд у потрійному стрибку — 15,50 м.

Катерина Серебрянська - українська гімнастка, абсолютна олімпійська чемпіонка Атланти з художньої гімнастики, заслужена майстриня спорту України, багатократна володарка призових місць на Чемпіонатах світу з художньої гімнастики 1992—1998 рр. (8 золотих, 4 срібних, 3 бронзових медалі), на Чемпіонатах Європи (9 золотих, 3 срібних, 4 бронзових медалі), володарка кубка Європи та триразова володарка Кубка «Гран-Прі» (1994—1995 рр.), абсолютна чемпіонка світу (1995 р.) та Європи (1996).

Лілія Подкопаєва - видатна українська гімнастка, заслужена майстриня спорту, суддя міжнародної категорії. За свою кар'єру стала власницею Кубка Європи, 45 золотих, 21 срібних та 14 бронзових медалей. Абсолютна чемпіонка світу зі спортивної гімнастики, чемпіонка Європи, а також олімпійська чемпіонка.

Найвідоміша українська спортсменка, українська «Золота рибка» **Яна Клочкова** - одинадцятиразова чемпіонка Європи, триразова чемпіонка світу, чотириразова олімпійська чемпіонка (Сідней-2000, Афіни-2004) у плаванні на 200, 400 та 800 метрів, володарка Кубків світу. Яні належить світовий та олімпійський рекорд на дистанції 400 метрів комплексом (4 хв. 33,59 сек).

Ольга Харлан - українська фехтувальниця (шабля), олімпійська чемпіонка 2008 року у командній першості, бронзова призерка Олімпіади 2012 року, срібна і бронзова призерка Олімпіади 2016 року, шестиразова чемпіонка світу і восьмикратна чемпіонка Європи. Також Ольга є заслуженою майстринею спорту України. У рамках проєкту Dream Gap («Долай бар'єр до мрії») Ольгу обрали однією з нових «рольових моделей» колекції в серії ляльок Барбі «Жінки, котрі надихають» чи так званих Barbie Sheroes. Уперше в серії ляльок Барбі з'явилася українка!

Еліна Світоліна - професійна тенісистка, бронзова призерка Літніх Олімпійських ігор 2020 в Токіо в одиночному розряді, переможниця 17 турнірів WTA, переможниця одного Підсумкового турніру в одиночному розряді, також була третьою ракеткою світу у (2017, 2018 і 2019 роках) в одиночному розряді і першою ракеткою світу в юніорському рейтингу. Сама ж спортсменка неодноразово здобувала перемогу серед тенісисток зі званням першої ракетки світу.